

ESTERHÁZY PÉTER

Esti Kornél életei

•

KIT
(retró)

Egyszer csak, akár egy világszép hercegisasszony vagy valaki más mesehős, béka, Mátyás király, Fanyüvő, odatoppant Esti elé a kérdés: Kit érdekel az irodalom? De most komolyan, semmi ironikus bújócska. A lánya tette föl a kérdést. Magányosan, vacogtató szélben állva a szirten, a hősiesség hiányának a hősiességével, ám örök játékosként és botrányként, valahogy ilyennek láttam Esti Kornélt. Aki azonban – említettem – belebonyolódott ebbe a család-projektbe, vége lett a vacogtató szélnek, vége a szirtnek, illetve minden más satírozást kapott. Ilyen az élet, gondolta Esti, illetve nem gondolt semmit, ilyen az élet. A komolysággal, tűnődött Esti komolyan, az a gond, hogy egyre nehezebb elválasztani a komolykodástól. A lánya rávillantotta okos tekintetét, Papa, mindenki Aradszky Laci.

Hallgatlak, karolt Estibe a hercegisasszony, a béka, Mátyás, Fanyüvő. Esti belekezdett, a kérdés – kit érdekel? – attól tart, nem azt jelenti, hogy soroljuk föl taxatív, ténylegesen kit, kiket, Kovács István, Kovács Istvánné, ifjabb Kovács István. Sokkal inkább, hogy ki a... bánatot érdekel ez egyáltalán, tehát hogy létezik-e legalább egy ember, akit. Idősebb Kovács István, nyilván. Azt állítani, hogy őt, Estit, érdekli az irodalom, az túlzás és sértő volna. Sok mindent csinál vele az irodalom, és ő is ővele, no details, de érdeklődni nem érdeklődnek egymás iránt. Olyan volna ez, mintha azt mondaná, rokonszenvezik a szerelmével. Vagy a mamájával. Anyád, avva' rokonszenvezzé'!

Szóval az érdeklődés az nagyon-nagyon kevés volna. Mintha az élete iránt csupán érdeklődnék. (Van egyébként ilyen túlélési stratégia, de nem az övé.) Merthogy ő, Esti, már nem bírja az irodalmat meg az életét különszálaszni. Részint mert így, ebben telnek konkrétan a napjai, magyarán az íróasztalnál, részint mert az életét az épp csinálendő irodalom, irodalma anyagának tekinti, amit ugyan úriember nem tesz, de hát vagy-vagy.

* Születésnapján köszöntjük a 60 éves Esterházy Pétert könyvhétre megjelenő kötetének részletével.

A nagypapával álmodtam, mesélte múltkor Esti másik lánya, nem az aradsz-
kys, Esti apjával, és darabról darabra elmondta, hogy az milyen ruhában volt.
– Gondoltam örülsz neki. Meg így hihetőbb is, a ruhával. – Esti örült az álom-
nak, úgy beszélt a lánya, mintha az apja, Estié, nem halt volna meg, pedig meg-
halt. – Az az érzésem, holnap is fogok vele álmodni, valahogy úgy nézett rám. Így
sose nézett. Akarod, hogy megkérdezzek tőle valamit?

Olyan volt (megint), mint a mesében, hogy lehet három kívánsága. Ettől el-
sőre megijedt, a felelősségtől, de aztán szégyenkezve és rosszkedvűen azt mondta
neki, miközben nem nézett rá, hogy azt kérdezze meg, szerette-e őt. A fiát. Ezt.
Ettől persze azonnal kíméletlenül meghatódott, kifordult a szobájából, oldalt
még látta, ahogy a lánya kedvetlenül legyint, és bemenekült a fürdőszobába.

Belenézvén a tükörbe s látván azt a vörös, pacsmagos arcú röhejes férfit,
azonnal, mit azonnal! üstöllést az jutott az eszébe, az a megnyugtató léhaság,
hogy ezt a képet még majd valahol jól föl lehet használni. És ez nem azt jelenti,
hogy ő végig kívül maradt volna valamin, nem, itt minden valóságos: valóságos a
fájdalma, a könnye, az önsajnálata, a nevetségessége, és valóságos ez a fürkésző
és meglehetősen hideg pillantás is. Állva így a tükör előtt, kint is, bent is, mit ér-
dekelné őt az irodalom maga?

Belátja, eddig nem sokat mondott a föltett kérdésről, csupán annyit, hogy ő, Esti
Kornél: író; amit éppenséggel lehet máshonnét is tudni. De volna ő olvasó is, és
akkor mért, mért érdekelné az irodalom? Mire jó egy Stendhal?

Megmondja.

Először is azonnal bevallja, ebben a váratlan és indokolatlan, a lánya által rá-
kényszerített, új komolyságban, hogy őt érdekli a... hát, hogy is kéne ezt mon-
dani, minden érdekli, vagyis érdekli a világ. Bizony kérem: mint olyan. Hogy mi
is ez. Vagy hogy az elébb elsinkófált, elbánatozott szóval éljen – mert itt élned s
hálnod kell –: mi a fasz is ez. Meg hogy hogyan. És igyekszik ezt a kíváncsiságát
kielégíteni. Részint nézdegél, részint meghallgatja, hogy mások mit tartanak efe-
lől. Többféleképpen lehet erről a micsodáról beszélni, mondjuk, a vallás, a tudo-
mány és a művészet nyelvén. Ezek mindegyike érdekli, és egyik nem helyettesít-
hető a másikkal. Így foglalná össze a helyzetet. Tehát ugyanazért olvas irodalmat,
amiért imádkozik vagy káromolja az Urat vagy kussol vagy parciálisan derivál.
(„Őn tehát szabadidejében imitt-amott parciálisan derivál?” „Ó, csak metaforiku-
san, te kis golyhó.”)

Mindezekkel tehát most azt mondotta, hogy az irodalom a megismerés egy
formája, mely forma egyedi, hasonlíthatatlan, örök stb. csak hogy világos legyen.

Ám hiába volna mindez ilyen szépen és fontoson, ha az ember un parciálisan
deriválni, akkor nem fog, hacsak nem kényszerítik, parciálisan deriválni. Vagyis-
hogy világ ide, megismerés oda, ez főleg élvezet. Szeret, ő, Esti, szeret micso-

dázni, olvasni. Vagyis őt tehát kipipálhatjuk, őt tényleg érdekli az irodalom. Még valaki, volna még valaki? (Eltekintve attól, hogy tudván tudjuk, hogy van.)

Nem szeretne abba a gyanúba kerülni, hogy ő itten furmányosan bárkit is rá akarna venni az olvasásra, noha ez neki elemi érdeke volna.

És még volna valami. Az irodalom a tudáson és az élvezeten túl, ő úgy véli, ezektől egyébként nem függetlenül, a személyes szabadság kérdéséhez is hozzá szól. Konkrétan arra gondol, hogy azért mert elolvastam egy Stendhalt, egyszer majd valamikor másképpen fogok (vagy fogtam) szólni egy nőhöz és/vagy egy férfihöz és/vagy egy pulihoz, aki azután ezért és csakis ezért, emiatt a Stendhalból eredeztethető másságom miatt könnyes szemmel rám tekint, s azt mondja, amitől megremeg a szívem, hogy: – Vauuu, vauuuu.

Azán akkor most már csak azt kéne tudnia, hogy mi az irodalom.

Már nem volt ott senki, se Mátyás se Fanyüvő. Isten véled, édes Piroskám, füttyörészte Esti, és nem szívesen gondolt arra, hogy ez a Piroska lenne az élete.

Mi

(retró)

Egy ízben Esti Kornél bazi nagy irodalmi díjat kapott. Magára öltötte ibolyaszerepénységét (csak mert slankít) és a kissé kényelmetlen, merev, de elegáns, barátjától e célra évtizedekkel korábban ajándékba kapott díjátvevő cipőjét, nagy levegőt vett, és így szólt: Tisztelt Hölgyeim és Uraim. Most kis levegőt vett. Tíz évvel ezelőtt nem mondtam volna, de most mondom: egyre kevésbé szeretek nyilvánosan értelmes ember módjára beszélni, értelmiségiként megnyilvánulni. Ha nincs rendje a beszédnek, ha nincs rendje a szavaknak, mert nincs rendje a fogalmaknak, ha mint egy üres térben állnánk, ahol nincs mihez viszonyítani, vagy csupán esetlegesen, akkor az ilyen beszédre óhatatlanul ráragad valami önkéntelen önös nagyképűség, kicsi gőg, de leginkább fontoskodás. Valahogy eltűnik az objektum a megszólaló szubjektumban. Hogy úgy mondjam. Persze van, amikor beszélni kell, például, ha baj van, és igent kell mondani és nemet kell mondani, akkor is, ha ez a komolyság komolykodásnak tetszik.

De ha nincsen baj, s a baj csak elvétve jelentkezik egy nagy irodalmi díj ábrázatában, akkor jobban bízom a regényhősökben. Már túljártam életem felén, amikor egy szeles tavaszi napon eszembe jutott, nem, javítás, összefutottam Esti Kornéllal. Édes öregem, közölte azonnal vigyorogva, megkínáltak egy bazi nagy irodalmi díjjal.

Bazival?, kérdeztem gyanakodva. Általában én szoktam kapni a díjakat.

Ühüm, mondotta, és fülig szaladt a szája. Öt egység. És lelkesen még hozzátette: Bruttó, kedvesem, bruhuttohó!

Kis csönd lett, noha úgy éreztem, összekutyulja a bruttót és a nettót. Dehogyan kutyulom, csak azt mond meg, melyik a nagyobb. Egy jó irodalmi díj az fontos, révedeztem. Ezért nehéz gründolni. Tekintély, pénz, szerencse... Fontos annak, aki adja, és fontos annak, aki kapja. Egy díj, amelynek presztízse van, az jót tesz mindenkinek, az egész irodalomnak... az még az olvasónak is fontos.

És beszédet is fogok tartani!, ragyogott. Jesszusom, szögeztem le, és az üres Ég felé fordítottam a tekintetemet. El tudom képzelni! Valami őszinteségi roham, mi?! Már megint tíz másodperc szótlán, őszinte örülés, mi?! [Tíz másodperc szótlán, őszinte örülés.] És egyébként is! Díjat kapni ebben az országban?! Amelyik azt állítja magáról, hogy van benne becsület, holott egészen nyilvánvalóan nincs benne becsület, helyesebben soha még csak becsülethez hasonló ez meg az se volt benne. Nemcsak félelmetes, nemcsak megfélemlítő, de nevetséges világ is...

Hát akkor nevéss, morogta Esti közönyösen.

Hanem hogy itt élünk, egy ilyen nemcsak félelmetes, megfélemlítő, de nevetséges világban, ebben a kétségkívül félelmetes, megfélemlítő és nevetséges országban, ebben a legnevetségesebb és legfélelmetesebb hazában, ahol sosem szabad az igazságot kimondani, senkinek és semmiről, mert ebben az országban csak a hazugság visz előre bármit, a hazugság a tömérdek leplezéssel és cirkalmazással és torzítással és megfélemlítéssel...

Ne krenkold magad, api. Egyébként se állami díj.

Az jó, sottogtam. Demokráciában az történik meg, amit megteszünk. Ha meg tesszük, megtörténik, ha nem tesszük meg, nem történik meg. Diktatúrában gyerek marad az ember, megúszni akar és túlélni. Itt meg felnőttként kell viselkedni, szabad, felelős lényként. Nemcsak az állam van és a kiszolgáltatott egyén, hanem létezik a társadalom. Egy ilyen díj éppen a társadalom jelenlétét jelzi és erősíti, annak önállóságáról szól, azt a teret finomítja, melyben a civil megszólalás mégiscsak természetes. Polgár, bököm ki hangosan. Talán valami Márai-idézetet is mondhatnál. Szegény Márai. Tíz éve Bibó-idézeteket zsolozsmáztak, most meg Márai-idézeteket zsolozsmáznak, ahogy csillag megy az égen.

A barátom picit megvonta a vállát, alig, csak mintha Rózsa Sándor a szemöldökét össze. Megint kis csönd lett.

Hát akkor miről akarsz beszélni?, faggatóztam. Úgy hajolt komolyan a fülemhez, mintha megcsókolta volna. Vagy meg is csókolta. És akkor mondott valamit. Rémulően hőköltem hátra. Volt akkoriban egy titkom. Cipeltem ide-oda. Ha bele néztem a tükörbe, néztem az arcom, és nem tudtam, kiről van szó.

Ne! Ne! Nagyon szépen kérlek, azt ne. Azt nem lehet.

Édes öregem, ne félj te semmitől. Ha van szó, azt mondani kell.

Hogy én nem félek – dehogynem –, csak ez most nem volna aktuális, illetve hogy most még ne, hogy kérnék még egy kis haladékat, nem sokat, egy kicsit csak, tényleg kevéssel is beérvém... Szomorúan könyörögtem.

Megőrültél?, nézett rám döbbenet s viszolyogva. Úgy beszél sz velem, mintha én volnék a Halál, a Halál maga... Mondhatom, szép kis barát vagy... Igazán köszönöm, kész örület, mondhatom, köszönöm szépen! Persze már eddig is vett levegőt, de itt, az utolsó köszönöm szépen előtt, bizonyosan.

Köszönöm szépen.

És óvatosan, egyik lábunkat, miként a cirkuszi lovak, előbbre tolva, ahogy azt a porckorongsérv-használatiutasítás előírja, meghajoltunk. Mi is?, talán még leginkább ezek a cirkuszi lovak lettek Esti élete. Meg még valahogy az a fényes, könnyű porckorongsérv.

KIVEL

(retró)

Estinek, ahogy régebben mondták, volt egy regénye az olvasással. Olvasásszeretkezés. Akkor tehát kivel, mikor, hol?

Mindegy mikor, napfelkeltekor, napnyugtakor, holdfelkeltekor, holdnyugtakor, amikor leesik az első hó, megjelenik az első fecske, kedden, szerdán, fél ketőkor, fél háromkor, fél négykor, karácsonykor, húsvétkor, Nagyboldogasszony napján, Jézus mennybemenetelekor, 1969. augusztus 3-án, szilveszterkor, szüretkor, csillaghulláskor, amikor kitört az 1956-os forradalom, amikor az oroszok bevonultak Prágába, a lengyelek Lengyelországba, az amerikaiak Kuvaitba, amikor az oroszok kivonultak Kabulból, Budapestről, Prágából, Varsóból, Kijevből etc., amikor bombáztuk Újvidéket, amikor megjött az első vérzésem, a második, a harmadik, amikor az öcsém gölt rúgott a németeknek, amikor apai nagyapám meghalt, amikor apai nagyanyám meghalt, amikor anyai nagyanyám meghalt, amikor anyám meghalt, amikor apám meghalt, amikor én meg fogok halni, a halál pillanatában, amikor a lányom született, a fiam, megint egy lányom, megint egy fiam, amikor az unokám született, pacalfőzés közben, amikor anyád ránk nyitotta az ajtót, Wellington-bélszín sütése közben (véresen! véresen!), mindegy hol, hogyan, ülve, állva, fekve, sétálva, futva, rohanva, repülve, úszva, hason fekve, oldalt fekve, háton fekve, kézen állva („möge doch jemand helfen”), guggolva, négykézláb, meztelenül, frakkban, cilinderben, futballcipőben, papucsban, melltartóban, lódenkabátban, a párizsi metróban, egy bécsi villamoson (Rennweg!), a berlini S-Bahnon, egy londoni busz első emeletén, robbanás előtt, robbanás alatt, robbanás után (robbanás helyett: be szép gondolat!), ágyban, rekamién, szófán, matrac-sírban, asztalon, széken, fülesfotelban, padlón, plafonon, pincében, padláson, frizsiderben, gulyáslevesben, józanul, alkoholos befolyásoltság alatt, jókedvűen, rosszkedvűen, kedvetlenül, Peruban, Japánban, Hoyoswerdában, mind egy kivel, klasszikussal, kortárssal, sikeressel, sikertelennel, ismeretlennel, félig ismerőssel, negyed ismerőssel, nyolcad, tizenhatod, harmincketted, 2 ad n, nagy-

gyal, kicsivel, szőkével, barnával, feketével, sárgával, nővel, férfival, between (önismétlés), fiatallal (majdnem gyerek!), öreggel (folyik a nyála), magassal (Kosztolányi), puhával (Ödön von Horvath), nagyseggűvel (Balzac), hagymagerezdseggűvel (Joyce), és da capo, napfelkeltekor –

Ez az affér, ez a da capo (volt, lesz, lett) Esti élete.

